

Helmut Molly

Tekstanalyse og tekstproduktion

Tekstvidenskabelige kriterier ved bedømmelsen af ikke-autentiske "tekster"¹

Abstract

This paper examines the textuality of two non-authentic "texts" (extracts from graduate level examination papers in written proficiency). The results show that mainly because of defective text-semantic coherence these samples cannot be characterized as texts. It is claimed that a possible explanation of these defects is the heterogeneous ways in which texts are dealt with in foreign language education. Finally there are some remarks about the position of text linguistics.

Et af tekstvidenskabens centrale spørgsmål "hvad er en tekst?" stilles naturligvis oftest i forbindelse med autentiske tekster, ligesom analysen af sådanne tekster er en forudsætning for at finde frem til de tekstkonstituerende elementer. I denne artikel vil jeg imidlertid beskæftige mig med ikke-autentiske "tekster". Som eksempler har jeg valgt to uddrag fra eksamensopgaver i fri skriftlig fremstilling under EK-studiet. Kan disse eksempler betegnes som tekster? Spørgsmålet søges besvaret ud fra tekstvidenskabelige kriterier.

Eksempel 1

- 1 Was tut man, um die Bevölkerung zufriedenzustellen? Man gibt ihr die Möglichkeit, Waren kaufen zu können wie die BRD-Bürger, in Exquisitläden oder Intershops zum Beispiel. Die Nahrungsmittel sind günstig, aber die Genussmittel sehr teuer.
 - 5 In der Landwirtschaft kam es 1982 zur Krise, und zwar nicht nur wegen des trockenen Sommers und einer Maul- und Klauenseuche, sondern auch wegen Strukturfehlern in der Organisationsform. Man trennt die Produktion von Tieren und Pflanzen total.
Damit man die Bevölkerung versorgen konnte, hat man Devisen freigestellt und Fleisch gekauft. Aber nicht nur in der Landwirtschaft hat man Versorgungsschwierigkeiten. Auch in anderen Bereichen kommt das vor, z.B. können die Brauereien wegen Mangel an Kästen nicht liefern. In den Kran-
 - 10
1. Den mundtliche udformning af dette indlæg er i stort omfang bibeholdt.

- 15 kenhäusern, die wegen Platzmangel vieles ambulant erledigen, kann man keine Röntgenaufnahmen machen, da das Filmmaterial nicht regelmäßig geliefert wird; einige Medikamente gibt es überhaupt nicht, da man sie aus dem Westen holen muß, es aber keine Devisen dafür gibt. Man legt aber auch großen Wert auf vorbeugende Maßnahmen - jeder Betrieb hat ein Ambulatorium - und so vermeidet man es, die Krankenhäuser zu belasten - und Arbeitskräfte zu verlieren.

Eksempel 2

- 1 Arbeitslosigkeit gibt es in der DDR offiziell nicht, denn da ist das Recht auf Arbeit verfassungsrechtlich gewährleistet, und nicht nur das Recht auf Arbeit, sondern auch die Pflicht zur Arbeit. Das heißt, alle müssen arbeiten. In den letzten Jahren hat es aber Schwierigkeiten bei der Beschaffung von Arbeitsplätzen gegeben. In diesem Zusammenhang ist es wichtig, darauf hinzuweisen, daß die Industrie der DDR technologisch weit hinter der westlichen Industrie liegt, was ja bedeutet, daß die Nachfrage nach menschlicher Arbeitskraft stärker ist.

I eksempel 1 er de enkelte sætninger formuleret så godt som fejlfrit. Når man ser bort fra nogle småting (f.eks. redundans i l. 2. Möglichkeit - zu können), kunne man betegne eksemplet som et smukt resultat af at følge sætningsgrammatikkens regler. Men er det en tekst?

Hvis man ved en tekst forstår en afsluttet helhed i form af en begrænset række af sproglige tegn², fremstår eksemplerne selvfølgelig ikke som tekster, da det kun drejer sig om uddrag. Nu beskæftiger man sig i tekstlingvistikken i de fleste tilfælde med deltekster - hvorfor den egentlig burde hedde "kontekstlingvistik" - vi finder os altså i det bedste selskab. Til de væsentligste kendetegn for en tekst hører dens kohærens, tekstens bestanddele må på forskellige måder være knyttet sammen, danne en sammenhæng³. Denne tekstkohærens kan iagttages på tre forskellige planer:

1. Tekstpragmatik. Tekstpragmatisk (kommunikativ) kohærens opstår først og fremmest i forbindelse med tekstteksterne faktorer så som den kommunikative situation, teksten hører til, eller tekstforfatterens intention. De to foreliggende eksempler udgør væsentlige faktorer i en ret overskuelig eksamenssituation, hvor det er forfatterens intention at opnå den højest mulige karakter for

2. Således f.eks. Brinker (1985, 17).
3. Sml. her og i det følgende Helbig (1980, 260 ff)

deres opgaver. På det tekstpragmatiske plan må begge eksempler karakteriseres som kohærente.

2. Tekstsyntaks. Tekstsyntaktisk kohærens fremkommer ved hjælp af sproglige midler som f.eks. proformer, anaforer, kataforer, ordstilling, tempusvalg, konjunktioner etc.⁴ I begge eksempler forekommer enkelte (sætningsoverskridende) proformer. Eks. 1: "ihr" (1), "das" (11); eks. 2: "Das" (3)⁵. Derudover bruges der andre anaforer: Eks. 1: "aber nicht nur" (10), "auch" (11), "aber auch" (16); eks. 2: "aber" (4), "in diesem Zusammenhang" (5). Endelig optræder der i begge eksempler andre sproglige midler, som skaber tekstsyntaktisk kohærens, dog må man gøre opmærksom på, at den hverken er tilstrækkelig eller nødvendig for at konstituere en tekst. F.eks. vil følgende sætninger - til trods for de optrædende proformer - næppe blive opfattet som kohærente:

Min ven har købt sig en ny bil. Han interesserer sig meget for fodbold. Denne sport er mere udbredt i Europa end i USA.

Modsat vil sætningerne i følgende eksempel uden videre blive betragtet som kohærente, skønt de ikke indeholder sproglige midler, som kunne tilvejebringe tekstsyntaktisk kohærens:

Koncerten var en stor oplevelse. Dirigenten og orkestret arbejder nu perfekt sammen. Aftenens unge solist vil man komme til at høre mere om.

Derfor kan tilstedeværelsen (eller fraværet) af sproglige midler, som skaber tekstsyntaktisk kohærens, ikke bilægges en afgørende betydning for, om nogle sætninger udgør en tekst. Jeg vil dog pege på en enkelt ting, som i denne sammenhæng er relevant: Eksempel 1 viser præsens som dominerende tempusform ved verberne, bortset fra l. 5-10, hvor den generelle beskrivelse illustreres ved hjælp af en konkret begivenhed, som der berettes om i da-tid, afbrudt af en generaliserende konstatering i l. 7f. Datiden genoptages i det næste afsnit, hvor begivenheden fortælles færdig, hvorefter den generelle

4. Jeg følger Helbig op.cit. ved at betragte kohænsion som tekstsyntaktisk kohærens. Andre, f.eks. Beaugrande/Dressler (1981) 3 ff., klassificerer kohænsion ved siden af kohærens som selvstændigt kriterium for tekstualitet.
5. "Das" som anafor er del af "das heißt", som har kataforisk funktion.

beskrivelse fortsætter i præsens. Et afsnit efter 1. 8 er ikke indlysende, tværtimod indicerer den manglende parallelitet mellem tempusskift og afsnitgrænse i dette tilfælde, at eksemplets ydre inddeling ikke følger dets indholdsstruktur, hvad der ikke ligefrem øger kohærensens i eksemplet.

3. **Tekstsemantik.** Tekstsemantisk kohærens beror på, at tekstens betydning bærende elementer har en fælles tematisk orientering. Den kommer bl.a. til udtryk ved, at betydning bærende ord viser fælles semantiske kendetegn, at der kan opstilles isotopi-relationer mellem betydningselementerne, at de enkelte sætningers indhold udgør en tematisk sammenhæng osv.

Fælles emne i begge eksempler er forholdene i DDR. Uddraget i eks. 1 beskæftiger sig med i denne sammenhæng relevante delemer, nemlig hvad man i DDR foretager sig for at gøre befolkningen tilfreds (1-4 og 9f.) samt forsyningsvanskeligheder (5-8 og 10-20). Eksemplets betydningselementer kan på basis af deres respektive fælles semantiske kendetegn sammenstilles til forskellige isotopikæder⁶. Er der således tale om semantisk kohærens? For at besvare dette spørgsmål skal vi se lidt nærmere på de enkelte sætningers indhold og deres indbyrdes sammenhæng. Eksemplet indledes med et spørgsmål - et retorisk middel for at fange læserens opmærksomhed og lede den hen til en central del af emnet. Forfatteren spørger, hvad man gør for at opnå en tilstand, som åbenbart ikke er til stede: befolkningen er ikke tilfreds. Denne information forudsættes med spørgsmålet som bekendt, ellers er spørgsmålet meningsløst. Hvor kender læseren den fra? Man kan pege på to muligheder:

1. Informationen hører til den fælles viden, enhver sprogbrunder er nødt til at forudsætte hos de andre deltagere i kommunikationen (præsupposition). Dette er i det foreliggende tilfælde næppe muligt, for i den generelle form (befolkningen er utilfreds) er informationen for udifferentieret til at kunne være rigtig og dermed høre til forfatterens/læserens fælles viden.
2. Informationen fremgår af den forudgående tekst, som spørgsmålet da kan referere til. En sådan reference er her heller ikke mulig, da forfatteren umiddelbart forud for uddraget beskæftiger sig med fagforeningernes rolle i DDR.

6. F.eks. *Landwirtschaft*; (5,10), *Brauereien* (12), *Krankenhäuser* (12) som eksempler på områder med forsyningsvanskeligheder etc.

Det indledende spørgsmål får derved en noget diffus karakter, grundet den manglende referencemulighed bagud har det intet fodfæste i teksten, og den forudsætning, det implicerer, er ikke bestået af en forfatter og læserne fælles viden. Derfor bliver det heller ikke klart, om det er forfatterens mening, at befolkningen generelt er utilfreds eller kun m.h.t. bestemte fænomener. Den efterfølgende sætningens betydning som svar på det indledende spørgsmål kan således ikke vurderes.

L. 3 f. giver en generel information om prisniveauet for bestemte varegrupper. Sætningens betydningselementer *Nahrungsmittel* og *Genusmittel* indgår uden videre i en tematisk sammenhæng med den foregående sætning, eftersom de er semantisk kompatible med *War-en, kaufen, Exquisitläden* og *Intershops*. Gælder noget lignende for hele sætningens betydning, informerer l. 3 altså om prissituationen i de nævnte forretninger? Det er næppe tænkeligt, dels fordi der i *Exquisitläden* eller *Intershops* ikke sælges fødevarer til det daglige forbrug, men hovedsagelig nydelsesmidler, dels fordi disse kun er dyre i *Exquisitläden*, i *Intershops* kan man slet ikke handle med DDR-penge. Når der ikke kan etableres en sammenhæng mellem disse to sætninger, kunne man prøve at knytte en forbindelse til det indledende spørgsmål, sætningen i l. 3 f. skulle så opfattes som en forklaring på befolkningens utilfredshed. Dette forekommer dog ved nærmere eftertanke absurd, for eftersom nydelsesmidler i *Exquisitläden* er ekstremt dyre, kan befolkningen ikke tilfredsstilles ved at kunne købe dem der. De tre sætningers indhold kan altså ikke ses i nogen tematisk sammenhæng, der foreligger ingen semantisk kohærens, og de tre sætninger udgør derfor heller ingen tekst eller deltekst.

Sammenhængen mellem de to sætninger i l. 5-8 fortjener også en kommentar. Sætningen i l. 7f. kan fortolkes som - og er vel ment som - en konkretisering af, hvori strukturfejlene består. Men kun den, der har de tilsvarende forkundskaber, kan se denne sammenhæng, og for ham er denne konkretisering nærmest overflødig - han ved det jo på forhånd, ellers kunne han ikke se sammenhængen. De andre læsere er henvist til at gætte sig frem, da de to sætninger ikke knyttes sammen ved hjælp af tilsvarende signaler som f.eks. "denn", "nämlich", "beispielsweise" og lign. Desuden forvirrer brugen af "Organisationsform" uden attribut, da dens eneste mulige tilknytning er "Landwirtschaft". Meningen kan sammenholdt med l. 7f. dog ikke være strukturfejl i landbrugets organisationsform, men strukturfejl i den måde, landbrugsproduktionen er organiseret på - blot formuleres dette ikke. Jeg har foroven allerede gjort

opmærksom på, at afsnitgrænsen er forkert placeret.

Fra l. 10 udvides emnet "forsyningsvanskeligheder" til at omfatte andre områder ud over landbruget, nemlig bryggerier og sygehuse. *Versorgungsschwierigkeiten* betyder "vanskeligheder ved at forsyne nogen med livsnødvendige varer"⁷. Denne betydning kan med nogen velvilje opfattes semantisk kompatibel med "bryggerier, som ikke kan levere" (l. 12), for i et land, som indtager en fjerde plads i de øldrækkende landes rangliste, anses øl nok for noget livsnødvendigt. Den gælder derimod ikke mere for "filmmateriale" (l. 14). Der kan altså ikke konstateres nogen semantisk kompatibilitet mellem *Versorgungsschwierigkeiten* på den ene side og *Krankenhäuser, Filmmaterial* på den anden. *Einige Medikamente* er i relation til "livsnødvendige varer" for vagt og burde nærmere specificeres. Dvs. at der allerede på betydningsenhedernes plan ikke er tale om kohærens som en forudsætning for, at der kan opstå en tekst/deltekst.

Endelig er brugen af konnektoren *aber auch* bemærkelsesværdig: den indicerer et (ofte svagt) modsætningsforhold, her mellem forebyggende tiltag som noget positivt og de omtalte vanskeligheder på sygehusene som noget negativt. Men dette modsætningsforhold er i eksemplets sætningsforløb slet ikke relevant - sammenhængen mellem sætningerne glider forfatteren fuldstændig af hænde for at ende i noget af en selvmodsigelse inden for syv linjer: først siges det, at man på sygehusene behandler mange ting ambulært på grund af pladsmangel (l. 14 f.), derefter hedder det, at man undgår at belaste sygehusene (l. 18). Konklusionen af disse iagttagelser må være, at eksempel 1 næppe kan betragtes som tekst/deltekst, selvom de semantiske forhold inden for de enkelte sætninger er i orden.

I eksempel 2 kommer den tekstsyntaktiske kohærens tydeligt til udtryk, dels ved at der bruges flere sætningsoverskridende anaforer (*das, aber, in diesem Zusammenhang*, l. 3-5), dels ved at *Arbeit* med komposita og det tilsvarende verbum optræder syv gange på ti linjer. Emnet, dette uddrag beskæftiger sig med, er "arbejdsløshed", så de ti linjer synes at hænge godt sammen. Gælder dette også, når man betragter de enkelte sætningsindholds indbyrdes forhold?

Eksemplet starter med et nyt emne, "arbejdsløshed", umiddelbart forud går nogle betragtninger om den indrettske handel. Den første sætnings logiske struktur (generel påstand - begrundelse) udgør en

udmærket begyndelse på en ny deltekst. Dog er begrundelsen sprogligt set ikke helt korrekt, da *Pflicht zur Arbeit* som objekt ikke er semantisk kompatibel med *gewährleisten*, den eksplicite sammenkædning af de to objekter ved *nicht nur - sondern auch* relativt veres noget. Den næste sætning bindes til det foregående ved hjælp af en konnektor: *das heißt*; den indleder på tysk enten en forklarende tilføjelse til det man har sagt eller en indskrænkning. I l. 3 er der imidlertid hverken tale om en forklaring eller om en indskrænkning, *Pflicht zur Arbeit* betyder med andre ord *alle müssen arbeiten*, dvs. er tekstsemantisk brugt forkert og virker mere forstyrrende end kohærensdannende. Den næste sætning, ved hjælp af *aber* eksplicit knyttet til det foregående, er et godt eksempel på den viden, man kan forudsætte hos læseren: hvis alle har pligt til at arbejde, er dette kun meningsfuldt, når der findes arbejdspladser til alle; noget sådant skal ikke udtrykkeligt formuleres. Sætningen bringer som ny information, at der har været vanskeligheder med at skaffe arbejdspladser, og dette refererer den næste sætnings indledende anafor *in diesem Zusammenhang* til. Derefter gøres der opmærksom på en omstændighed ved DDR's industri, hvoraf der logisk indlysende drages en konklusion (*was ja bedeutet ...*). Ved at konkludere, at efterspørgslen efter arbejdskraft i DDR er større end i vestlige lande, ender forfatteren imidlertid i en slags modsigelse til det, han fire linjer før har påstået, nemlig, at der i DDR findes vanskeligheder med at skaffe arbejdspladser. Det står ikke klart, hvordan de enkelte sætningers indhold hænger sammen, og det bliver det heller ikke i det følgende, hvor der tages et helt andet emne op.

Også i eksempel 2 er de semantiske forhold inden for de enkelte sætninger stort set i orden, men så snart sætningsgrænsen overskrides, mangler den semantiske kohærens. Begge eksempler kan derfor ikke opfattes som tekst/deltekster - og det bliver vanskeligt at følge forfatterens intentioner med opgaven. Eksemplerne er ikke atypiske for en del af besvarelsene i forbindelse med fri skriftlig fremstilling, hvor det således ikke lykkes for alle kandidater at få de enkelte - hver for sig fejlfrie - sætninger til at danne en tekst.

Hvordan kan disse forhold forklares? Beskæftigelsen med autentiske tekster udgør en væsentlig del af fremmedsprogundervisningens⁸. Man kan skelne mellem to formål med en sådan beskæftigelse:

8. Sml. til det følgende Wolff (1987)

7. Sml. Duden, Das große Wörterbuch der deutschen Sprache, Bd. 6 (1981, 2776).

1. Indlæringen af fremmedsproget. Teksterne bidrager til at forøge den sproglige viden og derved den sproglige kompetence.
2. Formidling af kundskaber, meninger, tanker etc. Teksterne bidrager til at udvide og differentiere den (almene eller sagspecifikke) viden, og derved forøges den enkeltes videnskompetence med hensyn til den verden, vedkommende lever i.

Både denne videnskompetence og den sproglige kompetence udgør en central del af den kommunikative kompetence.

Nu er måden, man beskæftiger sig med teksterne på, faktisk afhængig af formålet. Tjener teksterne til at formidle kundskaber etc., sker beskæftigelsen med dem først og fremmest indholdsorienteret. Læserens interesse er rettet mod tekstens udsagn, sproget er blot instrument og dermed noget sekundært i forhold til indholdet. Denne form for tekstforarbejdning er den oprindelige, sådan læser man, når man har lært at læse, og den kendetegner omgangen med tekster i de fleste andre videnskaber, bortset fra sprog- og litteraturvidenskab.

Skal tekster fremme indlæringen af fremmedsproget, sker tekstforarbejdningen først og fremmest sprogorienteret. Læserens opmærksomhed rettes mod tekstens sproglige struktur i morfologi, leksikon, syntaks etc., ikke mod tekstens indhold. Sproget er demonstrationsobjekt for grammatisk relevante strukturer, indholdet har primært ikke nogen stor betydning, hvad der også kan aflæses af, at sådanne tekster indholdsmæssigt er ret så triviale.

Denne sprogorienterede tekstforarbejdning spiller ikke blot i indlæringsfaserne af fremmedsprogundervisningen en fremtrædende rolle, den har også stor betydning for den vel nok mest intense beskæftigelse med tekster, vore studenter møder under deres studier: oversættelsesopgaver. En begynders opmærksomhed ved lekturen af en tekst, der skal oversættes, er rettet mod to aspekter ved teksten:

1. Det leksikalske: kender han alle tekstens ord, dvs. findes de i hans ordforråd inden for hhv. fremmedsproget og modersmålet, og kan de således oversættes?
2. Det syntaktiske: er udgangstekstens syntaktiske strukturer gen-nemskuelige eller kendte, og kan de omsættes til tilsvarende strukturer på målsproget?

Spørgsmål om tekstens indhold er - for en begynder - sekundære, afgørende er, om det, som står skrevet, kan oversættes - og det kan det i reglen, når han kender alle ordene i teksten og kan gennemskue tekstens syntaks. En sådan begynder-oversættelse fremstår i reglen som en også i semantisk henseende kohærent tekst, hvilket ikke er synderligt overraskende. For udgangspunktet er en autentisk (det vil bl.a. sige kohærent) tekst, og hvis man oversætter alle relevante elementer i teksten, vil f.eks. den semantiske kohærens automatisk følge med i en oversættelse mellem dansk og tysk, mere forskellige er disse sprog heller ikke. Det kan begynderen roligt forlade sig på og i stedet koncentrere sig om at formulere grammatikalske sætninger på målsproget. Først på et senere stadium, når fremmedsproget beherskes til en vis grad, kan spørgsmål om tekstens indhold og funktion eller oversættelsens ækvivalens træde i forgrunden. Den da opnåede sproglige kompetence muliggør det for oversætteren på basis af sit kendskab til udgangstekstens indhold og funktion at udvælge de sproglige midler i målsproget, der fører til størst mulig ækvivalens. Først på det stadium er sproget noget sekundært, et instrument til formidling af informationer, opfordringer etc. Den gode oversætter må beherske fremmedsproget, ligesom en god musiker behersker sit instrument. Men uanset på hvilket stadium en oversætter befinder sig - når udgangspunktet er en autentisk tekst, er den per definition også semantisk kohærent.

Ved fri fremstilling på fremmedsproget er situationen en helt anden: her har man ikke noget forlæg, man kan orientere sig ved m.h.t. indhold, kohærens etc., det skal man selv frembringe. Alt efter forfatterens sproglige kompetence vil hans opmærksomhed under fremstillingen til stadighed skifte mellem indholdsopgørgsmål o.lign. - at han får formuleret det han gerne vil sige/skrive - og den sproglige udformning - at formuleringen sker så fejlfrit som mulig⁹. At det sidste kræver en hel del opmærksomhed, illustrerer de to behandlede eksempler. De viser, at forfatterne godt nok er i stand til at formulere nogenlunde fejlfrie sætninger, men opmærksomheden rækker ikke ud over sætningsgrænserne. Begge eksempler er ikke andet end en ansamling af sætninger, som på en eller anden måde har relation til et overordnet emne "forholdene i DDR", men som

9. Situationen adskiller sig ikke principielt fra den ved tilsvarende opgaver på modersmålet. Dog medfører den langt større sproglige kompetence her, at forfatteren i mindre grad vil være optaget af at formulere grammatisk etc. korrekt for i stedet at koncentrere sig om indholdet.

ikke viser nogen form for indholdsmæssig strukturering eller tankegang, endelige kohærens. Dette gælder i sådanne tilfælde som regel også for hele fremstillingen. Formuleringen sker sprogorienteret i et sådant omfang, at der fremkommer rigtige sætninger, men ingen tekster.

Der findes naturligvis ingen patentopskrifter for at udvikle den sproglige kompetence i fremmedsproget. Det turde dog være indlysende, at en udelukkende sætningsorienteret grammatik eller oversættelsesøvelser, hvis eneste progression består i, at man bevæger sig fra sætning til sætning, ikke hjælper ret meget videre. Det er her, tekstlingvistiske aspekter bliver relevante for sproglindlæringen. Eksemplarisk gennemgang af fremmedsprogede teksters indhold, funktion, opbygning, tankegang samt en analyse af de anvendte sproglige midler og deres funktion i relation til hele teksten er mulige tiltag¹⁰. Især beskæftigelsen med semantiske spørgsmål kan bidrage til at skærpe opmærksomheden for, at f.eks. de meningsbærende ords betydning er tekstrelateret, dvs. strækker sig langt ud over sætningsgrænsen. I det hele taget bør de kognitive aspekter indtage en mere fremtrædende plads, for det gjorde jo ikke noget, hvis den sproglige kompetence og tænkeevnen udvikledes samtidigt.

Har man dermed ikke baseret beskæftigelsen med tekster på den rene subjektivitet og fjernet den fra et videnskabeligt grundlag? Et sådant argument går imidlertid ud fra en for snæver opfattelse af "sprogvidenskab". Beskæftigelsen med sprog bevæger sig siden den græske oldtid på to baner - at gøre opmærksom på disse forhold kan være nødvendigt, eftersom man fra tid til anden møder den opfattelse, at den egentlige sprogvidenskab først blev opfundet i 60'erne.

Lad mig, for at illustrere dette, henvise til den systematisering, der blev foretaget i den seneste oldtid/den begyndende middelalder¹⁰. Dengang skelnede man mellem *artes liberales*, de "frie kunster" dvs. kunster for frie borgere, og *artes mechanicae*, "mekaniske kunster", som man brugte til at tjene penge. Den, der dyrkede de "frie kunster" ved universiteterne, kunne opnå titlen *magister artium*. Martinus Capella og andre skelner fra det 6. århundrede e.Kr. mellem syv sådanne kunster, *septem artes liberales*, som blev inddelt i to grupper:

10. Sml. til det følgende Kalverkämper (1983)

1. *grammatica - rhetorica - dialectica (trivium)*
2. *arithmetica - musica - geometria - astronomia (quadrivium)*

Dialectica var betegnelsen for filosofi, *grammatica* og *rhetorica* vedrører beskæftigelsen med sproget. *Grammatica* blev defineret som *ars recte dicendi*, "kunsten at tale rigtigt" dvs. tale/skrive i overensstemmelse med de regler, sprogsystemet foreskriver. *Rhetorica's* definition var *ars bene dicendi* "kunsten at tale godt", hvor *bene* "godt" i forbindelse med taler ved en domstol, i en politisk forsamling eller ved en festlig lejlighed ikke betyder en vurdering primært ud fra æstetiske kriterier, men ud fra, om taleren tager hensyn til bestemte forskrifter for taler, om de anvendte sproglige midler er formålstjenlige i den aktuelle sammenhæng etc., dvs. kriterier, som nu har betydning i forbindelse med tekstkonventioner, handlingsteori osv. Allerede den antikke retorik beskæftigede sig så godt som aldrig med enkelte sætninger, men med taler, dvs. med tekster. I denne tradition står den moderne tekstvidenskab. Den er ikke grammatikkens stedbar, som gør oprør imod de sætningsfikserede vokse, men den har sine egne forfædre og sine egne traditioner.

Litteratur

- Beaugrande, Robert-Alain de / Dressler, Wolfgang Ulrich (1981): *Einführung in die Textlinguistik*. Tübingen: Niemeyer 1981.
- Brinker, Klaus (1985): *Linguistische Textanalyse*. Berlin: E. Schmidt 1985.
- Helbig, Gerhard (1980): Zur Stellung und zu Problemen der Textlinguistik, i: *Deutsch als Fremdsprache 17*, 1980, 257-266.
- Kalverkämper, Hartwig (1983): Antike Rhetorik und Textlinguistik, i: *Allgemeine Sprachwissenschaft, Sprachtypologie und Textlinguistik. Festschrift für Peter Hartmann*. Tübingen: Niemeyer 1983.
- Polenz, Peter von (1985): *Deutsche Satzsemantik*. Berlin / New York: de Gruyter 1985.
- Sowinski, Bernhard (1983): *Textlinguistik. Eine Einführung*. Stuttgart: Kohlhammer 1983.
- Wolff, Dieter (1987): Texte im Fremdsprachenunterricht, i: *Sprache und Literatur* 1987,60, 91-100.